

Zgodba o jadranski smrdljivi kukavici (*Himantoglossum adriaticum*) nad Modrejcam na Tolminskem (iz botaničnega dnevnika med desetim marcem in dvanajstim majem leta 2024)

Igor Dakskobler, Ljudmila Dakskobler

V nedeljo, 10. marca 2024, sva z ženo Ljudmilo za dopoldanski sprehod izbrala pot iz Tolmina po kolesarski stezi do Modreja, ob Mostarskem jezeru do Modrej in po stezi pod Bučenico nazaj proti Volčam in Tolminu. Ta dan s seboj nisem imel fotoaparata, a v podatkovno bazo FloVegSi sem vnesel dva zapisa. Ob stezi nad Modrejcam, na gozdnem robu na nadmorski višini 200 metrov, je Ljudmila opazila precej velike jajčaste pritalne liste (listno rozeto) kukavičevke in ugibal sem, katera vrsta bi to bila. Menil sem, da najbrž nobena od tistih, ki jih pogosto videvava v okolici Tolmina. Lahko bi to bila škrlatnordeča kukavica

Jadranska smrdljiva kukavica (Himantoglossum adriaticum). Modrejce, pritlični listi, 18. marca leta 2024.

Foto: Igor Dakskobler.

(*Orchis purpurea*), za katero na Tolminskem ne poznam nahajališč, pač pa v Breginjskem kotu, na Cerkljanskem, Idrijskem in Kanalskem, torej v širši okolici. S tem imenom sem jo vnesel v podatkovno bazo in dodal nekaj spremljevalnih vrst. V fotografskem arhivu so zgolj fotografije z bližnjih Mengor nekaj dni prej. Bila je še zgodnja pomlad, na prisojnih kamnitih gozdnatih pobočjih je polno cvetel dren (*Cornus mas*).

To listno rozeto sem fotografiral dober teden dni kasneje, 18. marca, in takrat sta v bližini cvetela tudi rumeni podraščec (*Aristolochia lutea*) in zimzelen (*Vinca minor*). Sivo skalovje Pod ključem (pod Senico) na drugem (levem) bregu Soče je pobelil alpski repnjak (*Arabis alpina*). Podoben sprehod kot 10. marca sva naredila v soboto, 23. marca. Pri Tolminu je že cvetela trolistna vetrnica (*Anemone trifolia*), na Modrejcah velecvetna zvezdica (*Stellaria holostea*), spodnji listi še ne zanesljivo določene kukavičevke pa so bili precej podobni kot pred tednom dni, steblo se še ni razvilo in še vedno sem jo imel za škrlatnordečo kukavico.

Toda ta dan naju je, le nekaj minut hoje navkreber, na strmih kamnitih prisojnih pobočjih, ki so porasla predvsem s cerom (*Quercus cerris*), tik ob stezi presenetilo nekaj primerkov že cvetoče blede kukavice (*Orchis pallens*). Ta ima na ožjem Tolminskem precej nahajališč, a tu pod Bučenico sem jo videl prvič. Na osojni strani tega hriba, kjer prevladuje bukov gozd, je že cvetela peterolistna konopnica (*Cardamine pentaphyllos*), nekateri beli gabri so že olistali, prav tako je zelenelo vrbovje ob Soči.

V velikonočnem tednu, v torek 2. aprila, sva opravila pot v obratni smeri. Začela sva jo na tolminskem pokopališču pri sv. Urhu, šla

Jadranska smrdljiva kukavica. Modrejce, pritlični listi, 23. marca leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

Bleda kukavica (*Orchis pallens*). Modrejce, 23. marca leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

v Volče k Andrejutu in najprej po osojnih in nato po prisojnih pobočjih Bučenice do Modrejca. Bukev je začela listati in v dneh okoli Velike noči se je prvič oglasila kukavica, pod Prvejkom med Slapom ob Idrijci (Temnikarjem) in Dolenjo Trebušo pa je zacvetel kranjski jeglič (*Primula carniolica*). V ostenju Pod ključem je belino alpskega repnjaka zamenjalo rumenilo kamnega grobeljnika (*Aurinia petraea*). Iz spodnjih listov najine kukavice se je počasi začelo kazati steblo.

4. aprila sem bil na terenu na Beki in v dolini Griže (Grižnika) na meji med Krasom in Istro in tam v lipovem sestoju fotografiral škrlatnordečo kukavico, ki je začenjala cveteti.

8. aprila sem šel s kolesom na Modrejce in tamkajšnjo kukavico, pri kateri se je že kazalo očitno olistano steblo, primerjal s sliko z Beke.

Ne more biti škrlatnordeča kukavica, saj ta nima tako očitno olistanega stebila. 15. aprila sem se o tem povsem prepričal – takrat je čisto blizu njenega nahajališča, tudi na gozdnem robu, cvetela trizoba kukavica (*Orchis tridentata*), dan prej pa sem pri Kosmačevi domačiji na Slapu (Bukovca) fotografiral tudi že cvetočo čeladasto kukavico (*Orchis militaris*).

Torej lahko izločim vse druge kukavice, ki sem jih imel v mislih, in mi ostane le še eno ime, ki bi lahko bila najina neznanka in ki je tu pod Bučenico nisem pričakoval – jadranska smrdljiva kukavica (*Himantoglossum adriaticum*). A sva kljub tej precejšnji gotovosti nadaljevala s spremljanjem njenega razvoja. 22. aprila še ni bila bistveno drugačna, takrat sta na osojni strani Bučenice cveteli črnkastovijolična orlica (*Aquilegia atrata*) in brestovolistna medvejka (*Spiraea*

Jadranska smrdljiva kukavica. Modrejce, 2. aprila leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

Škrlatnordeča kukavica (Orchis purpurea). Beka, 4. aprila leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

Jadranska smrdljiva kukavica. Modrejce, 8. aprila leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

Trizoba kukavica (Orchis tridentata, sin. Neotinea tridentata). Modreje, 15. aprila leta 2024.
Foto: Igor Dakskobler.

Jadranska smrdljiva kukavica. Modrejte, 15. aprila leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

chamaedryfolia). Socvetje se je začelo malo odpirati 28. aprila, približno teden pozneje, četrtega maja, pa se je steblo kačasto zavilo, kot bi iskalo pot k boljši svetlobi.

6. maja sem šel spet na Beke in v dolino Griže in tam na različnih rastiščih, na travnikih in v gozdu, opazil več polno cvetočih primerkov škrlatnordeče kukavice.

Pozabil pa sem, da v okolici Beke poznam tudi jadransko smrdljivo kukavico, saj sem jo 17. maja leta 2018 popisal v bližnji Oci-zli, na gojenem travniku ob cesti med cerkvijo sv. Marije Magdalene in vasjo. Zaradi te pozabljenosti sem se pozno popoldne preko Kozine odpeljal na še vedno razmeroma bližnje znano nahajališče pri Rožicah, da

Jadranska smrdljiva kukavica. Modrejce, 20. aprila leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

preverim, v kakšni razvojni fazi je jadranska smrdljiva kukavica tam. Morda sem bil utrujen, morda premalo vztrajen, prav na nobenem od pregledanih od prejšnjega leta znanih nahajališč njenih spodnjih listov ali že pokončnih stebel nisem opazil. V soboto, 11. maja, sem si po delovnem petku v Podbrdu pri ženi izgovoril terenski dan v

Trnovskem gozdu in tudi tam deloma ostal z dolgim nosom, saj je kranjski jeglič v dolomitnih ostenjih Putriha in Špičastega vrha nad dolino Belco večinoma že odcvetel ali bil na koncu cvetenja, polno je cvetel le še na bolj hladnih apnenčastih pobočjih nad Smrekovo drago in na skrajno vzhodnem robu Govcev, v skalovju nad grapo potoka

Jadranska smrdljiva kukavica. Modrejce, 28. aprila leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

Ipavšek. Malo sem bil v zadregi glede nedelje, ker sem Ljudmilo v soboto pustil na cedilu. Bo, kar bo, a ona je takoj predlagala, da greva h kukavici. In sva šla, mimo vrta na Cvetju, ob Soči do jezera, mimo bogato obloženega smokvovca (fige) pri Modrejcah do nekdanjih teras, morda sadovnjakov, de-

loma pašnikov, zdaj pa z grmiščem in nizkim gozdom poraslih površin pod Bučenico. Kaj pa če se je kdo lotil čiščenja (košnje) ob stezi, ki je tudi ena izmed različic poti okoli Julijskih Alp? Na srečo je bil gozdni rob, boljši izraz v tem primeru je zastor, fitocenološko sem ga popisal in vsebuje skoraj sto

Jadranska smrdljiva kukavica. Modrejte, 4. maja leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

vrst, uvrščam pa ga v združbo kaline in malega jesena (*Fraxino orni-Ligustretum*), neokrnjen, v njem pa, v zelo bujnim rastju, tudi najina kukavica, tokrat že s prvimi cvetovi. Pa sva jih le dočakala! Njena sorodnica, na tem nahajališču pa le malo oddaljena sosedica, blede kukavica, je že skoraj zaključila

letni življenjski krog in jo je bilo komaj še opaziti.

Kot kažejo moji zapisi v podatkovni bazi FloVegSi, sem jadransko smrdljivo kukavico najbrž prvič videl in fotografiral v Podsabotinu v Goriških brdih, konec aprila in sredi maja leta 2008, na več krajih, predvsem na

Škrlatnordeča kukavica. Beka, 6. maja leta 2024. Foto: Igor Daksobler.

brežini in travniku ob cesti proti Šmavru, in ob robu botanikom znanega »Dolinarjevega« travnika nad to cesto. Sredi maja naslednjega leta sem jo v družbi Tineta Grebenca videl pri Ospu, v začetku maja leta 2016 pa jo opazal na vrstno bogatih travnikih in travnatih brežinah nad Sv. Katarino (Kekcem) pri Bonetovščah na jugozahodnih pobočjih

Škabrijela nad Kromberkom. Naslednje leto sem jo 8. maja fotografiral pri vasi Naklo v Regijskem parku Škocjanske jame in nekoliko pozneje, 18. maja, na prav imenitnem nahajališču v drugem krajinskem parku – Strunjanskih solinah, pri znamenitem Strunjanskem križu. Pri različnih krajih (Karli, Krkavče, Škrline, Novi Brič, Dekani, Mali-

Jadranska smrdljiva kukavica. Modrejce, 12. maja leta 2024. Foto: Igor Dakskobler.

ja, Stara Mandrija, Marezige, Rokava, Pletiči, Topolovec, Boršt) in na različnih rastiščih sva jo v Slovenski Istri v letih od 2014 do 2019 videla in fotografirala tudi z Zvonkom Sadarjem pri popisovanju tamkajšnjih zanimivih gozdnih združb. Zadnja leta pa

jo, če ne drugje, videvam na Rožicah (na robu Brkinov), kjer ima Kmetijski inštitut Slovenije poskusno (raziskovalno) travniško ploskev, na kateri Janko Verbič in Branko Vreš že vrsto let popisujeta rastje ob različnih načinih dodajanja hranil, pri čemer za-

dnja leta pomagamo tudi drugi. Jadransko smrdljivo kukavico navadno opazimo že ob dostopni poti k tej ploskvi, popisujem pa jo tudi na travnikih bolj jugozahodno od nje. V Brkinih smo jo s kraškimi gozdarji, Matejem Reščičem in Valerijo Babij sredi junija

leta 2020 videli tudi še bolj jugovzhodno, pri vasi Ritomeče. A vsa ta srečanja so se navadno zgodila, ko je rastlina že cvetela in je zaradi velikosti in značilnih cvetov skoraj ne moreš zgrešiti.

Njene podrobne opise, oznako rastišč, stopnjo ogroženosti in razširjenost v Sloveniji in drugod so med drugimi objavili Vlado Ravnik, Mitja Kaligarič in Branko Dolinar. O tej kukavici je nedavno v naši reviji pisal Igor Paušič v tematskem zvezku, posvečenem Halozam (letnik 84, št. 4–7), katerega naslovnico krasi prav fotografija te evropsko varstveno pomembne rastline. Spoznanja raziskovalcev in razmeroma veliko v zadnjih letih odkritih novih nahajališč kažejo, da je kljub razširjenosti v različnih slovenskih pokrajinah – Goriških Brdih, Vipavski dolini, Krasu, Brkinih, Pivški dolini, Istri, Notranjskem, Beli krajini, Halozah in še drugod na Štajerskem, Dolenjskem in še kje – največje število primerkov na južnem Primorskem, predvsem v Istri, in v Halozah.

Tu, na prisojnim vznožju 510 metrov visoke Bučenice, je torej njeno Julijskim Alpam najbližje nahajališče. Na severnih pobočjih tega hriba, ki pripada južnemu prigorju tega gorovja, rastejo tudi jugovzhodnoalpski endemiti ozkolistna preobjeda (*Aconitum angustifolium*), kodrasta sivica (*Tephrosia pseudocrispa*) in soška smiljka (*Cerastium subtriflorum*), prav tako v Sloveniji skoraj izključno v gozdovih alpskega sveta rastoča snežnobela bekica (*Luzula nivea*).

Prisojna pobočja so bolj topla in njihovo rastje kaže večji vpliv Sredozemlja. Razmeroma toplo (submediteransko) je tudi krajevno podnebje Mosta na Soči in njegove okolice. Nekoliko sem pregledal tudi okoliške opuščene pašnike in grmišča, teren je precej težko prehodan, in nisem opazil nobene drugega primerka jadranske smrdljive kukavice. Zdaj upava, da bo dočkala tudi polno cvetenje in lahko zaključila svoj letni življenjski krog podobno kot njena »zgornja soseda« bleda kukavica.

Smiselno razlago za njeno od najbližjih nahajališč v Goriških brdih in na jugozahodnih pobočjih Škabrijela precej oddaljeno pojavljanje nad Modrejci sem prebral v

zadnji številki revije *Hladnikia*. V njej mladi biolog Matija Mlakar Medved v povezavi z več v glavnem v Sredozemlju razširjenimi kukavičevkami, ki jih v zadnjem času najdevamo tudi v notranjosti naše države, napiše, »da imajo pripadnice te družine veliko disperzijsko sposobnost. Milijoni mikroskopskih semen, ki se sproščajo s posameznih rastlin in se razširjajo stotine kilometrov daleč, namreč ustvarjajo vseprisotno zalogo semen, ki lahko v ugodnih mikroklimatskih razmerah vzklijejo in cvetijo daleč stran od jedrnih populacij posameznih vrst.« Menim pa, da je precej verjetno, da se jadranska smrdljiva kukavica pojavlja še kje na gozdnih robovih ali opuščenih traviščih na pri-

Gozdni zastor (Fraxino orni-Ligustretum) z jadransko smrdljivo kukavico, Modrejce, 12. maja leta 2024.

Foto: Igor Dakskobler.

sojnih, некоč obdelanih terasah Srednjega Posočja med Plavami in Mostom na Soči, morda tudi kje višje, v Zgornjem Posočju, na primer v Breginjskem kotu.

Z vidika botanične stroke je torej najino opažanje zgolj drobno dopolnilo k razširjenosti v Sloveniji zavarovane in tudi širše evropsko ogrožene rastlinske vrste. A na ravni osebnega doživetja so najina spomladanska romanja leta 2024 iz Tolmina ob Soči na Modrejce, pod Bučenico v Volče ter ponovno k Soči in k sv. Urhu dar, za katerega morava biti globoko hvaležna.

Literatura:

Medved Mlakar, M., 2024: *Serapias vomeracea* (Burm. f.) Briq. *Notulae ad floram Sloveniae*. Hladnikia (Ljubljana), 53: 62–64.

Dolinar, B., 2015: *Kukavičevke v Sloveniji*. Ljubljana: Pipinova knjiga, 183 str.

Kaligarič, M., 2004: *Himantoglossum adriaticum* H. Baumann – jadranska smrdljiva kukavica. V: Čušin, B. (ur.): *Natura 2000 v Sloveniji*. Rastline. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 102–106.

Paušič, I., 2022: *Kukavičevke in druge botanične posebnosti Haloz*. *Proteus* (Ljubljana), 84 (4–7): 218–234.

Ravnik, V., 2002: *Orhideje Slovenije*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 192 str.

Seliškar, T., Vreš, B., Seliškar, A., 2003: *FloVegSi 2.0*. Računalniški program za urejanje in analizo bioloških podatkov. Ljubljana: Biološki inštitut ZRC SAZU.

Modrejce in prisojno pobočje Bučenice, na njenem grmovnatem vznožju tik nad vasjo je nahajališče jadranske smrdljive kukavice. Foto: Igor Dakskobler.

